

Ásmundur Helgason frá Bjargi:

Austasti höfði landsins

- Gerpir og Vaðlavík -

Ásmundur Helgason var fæddur 1872 á Kirkjubóli í Vaðlavík, og ólst þar upp til fullorðinsára. Árið 1894 flutti fjölskylda hans að Karlsskála, þar sem Ásmundur var vinnumaður í áratug. Árið 1905 kvæntist hann Sveinbjörgu Stefánsdóttur, og stofnuðu þau bílið Bjarg í landi Litlu-Breiðuvíkur, og höfðu þar útgerð og smábúskap. Árið 1941 fluttu þau til Reykjavíkur, en þá var Ásmundur orðinn heilsulaus. Hann lést 1949, og skildi þá eftir fullbúið bókarhandrit, sem innihélt æviminningar hans og nokkra þætti úr Reyðarfirði, um menn og málefni, atvinnuhætti, siði og venjur. Bókin kom út hjá Ísafold 1949 undir titlinum: „Á sjó og landi“. Auk þess birtust nokkrar greinar eftir Ásmund í tímaritum.

Ásmundur var alla tíð mjög bókhneigður. Pellar á unga aldri ákvað hann að verja þeim peningum sem margir félagar hans eyddu í tóbak, til að kaupa sér bækur. Hann hafði mikinn hug á skólagöngu, en aðstæður leyfðu hana ekki.

Eftirfarandi grein birtist í Samvinnunni 1945, 39. árg. 4. hefti, bls. 115-119. Í henni segir höfundur frá heimabyggð sinni, Vaðlavík, og fjallabálkinum Gerpi. Inn í landlýsinguna vefur hann þjóðsögur er hann nam í æsku, og eru sumar þeirra hvergi annarsstaðar birtar.

Gerpir - Austasti höfði landsins

Það mun talið landfræðilega rétt, að *Gerpir* milli Sandvíkur og Vaðlavíkur sé austasti höfði landsins.

Jafnan hefur þótt fiskisælt við Gerpi, eftir að fiskur er genginn að Austfjörðum, helst á handfæri. En straumar eru þar afar harðir, og er því afar illt að athafna sig með lóðir. Flestir sjómenn munu kunna vel við sig með handfæri við Gerpi, ef fara má eftir því, hvað margir bátar sækja þangað, þegar veður leyfir. Er það síst að furða, því að jafnhliða því að draga „þann gula“ má athuga hið fjarða og fjölbreytta fuglalif í klettunum og virða fyrir sér útlit og byggingu hamranna í fjallinu, sem ekki mun víða eiga sinn líka á landinu. Þarna eru björgin lóðrétt frá stórstraumsflóði upp í efsta tind.

Á Austfjörðum gengur *Nordfjarðargnýpa* næst Gerpi, en þegar kemur þar hátt upp í fjall-íð, fer að koma allmikill flái á klettavegginn.

Ég man það, þegar ég var þar fyrst (um fermingaráldur) við færaskak að formaður minn varð oft að minna mig á að bráka [þ.e. dorga, keipa] Ég hafði gleymt því, en var að virða fyrir mér þetta meistaralega hlaðna fjall, þar sem hleðslan byrjar niður við sjávarmál, og er til að sjá sem veggur, hlaðinn lóðrétt úr grjóti með sandtorfi á

milli alla leið frá sjó upp á *Hádegistind*. Mig minnir það vera 39 blágrýtis-klettabelti með móbergs-lögum á milli, mjög mismunandi þykk, eins og steinalög í veggjum eru vön að vera.

Þetta fannst mér þá sannarlegt listaverk á að horfa, og þóttist ég sannfærður um, að guð hefði verið góður vegghleðslumaður.

Sandvíkurafrétt

Ysti tanginn við Gerpi heitir *Hamragarðar*. Þar skella á hinum risavöxnu bylgjur Atlantshafsins. Þær mætast þar á klöpp einni og þeyta þá brimlöðrinu marga faðma í loft upp og framleiða alla liti regnbogans í úða sínum, ef sól skín á leikinn. Það hefur margur eytt tíma sínum, ef hann hefur verið staddir í afréttinni, við að horfa á þær hamfarir, er þar fara fram, og virða fyrir sér litbrigði þau, sem framkallast í lóðrinu.

Þarna upp af eru brattar grasi skryddar hlíðar, umluktar klettum, og nefnast þær *Sandvíkurafrétt*. Þar voru höfð geldneyti og kálfar til hagagöngu á sumrum frá Sandvíkurbæjunum, meðan þar var mannmargt, 70-90 manns, og gripafjöldi í hlutfalli við það.

Efst úr afréttinni liggar allbreið rák, nefnd *Skálarák*. Mun hún hafa hlutið nafnið af verbúð

...en var að virða fyrir mér þetta meistaralega hlaðna fjall, þar sem hleðslan byrjar niður við sjávarmál, og er til að sjá sem veggur, hlaðinn lóðrétt úr grjóti með sandtorfi á milli ...

Ímastaðir í
Vaðlavík. Ofar
Ímadalur. Ljósm.
Skarphéðinn G.
Pórisson.

um (skálum), sem þar eru skáhellt niður af Sandvíkur megin. Á hverju vori var rák þessi lögð svo að unnt væri að koma stórgripunum í afréttina, sem þar áttu að vera yfir sumarið.

Á næst hæstu brúnnini, þar sem hengiflugin ganga alla leið niður í sjó, er klettadrangur einn, sem kallaður er *Gunnus[t]rípur*. Öðrum megin við hann er gjá, sem nær alla leið niður að sjó, nefnd *Guðrúnargjá*. Nöfn þessi, er sagt að þannig séu til komin:

Stúlka ein að nafni Guðrún var sökuð um að hafa borið út barn sitt, en vildi aldrei meðganga það brot. Var hún höfð í ströngu varðhaldi á Sandvíkurseli, en gekk laus. Dag einn, er mikið var að gera þar við hey, slapp hún frá fólkini, og var ekki tekið eftir henni fyrr en hún sást halda upp hlíðarnar hinum megin. Var þá þegar farið af stað á eftir henni. En hún hélt áfram upp hjalla og hlíðar og komst upp á brúnina hjá gjánni. Þá voru þeir, sem eltu hana, rétt búningar að ná henni. En hún steypti sér framaf, heldur en að láta osóknara sína ná sér. Þá var að sögn látið berast út, að Guðrún hefði verið orðin brjáluð.

Séð af Háuöxl til
Dysjar. Græna-
vatn á miðri
mynd. Ljósm.
Ína Gísladóttir

Bræðrasandur og Vaðlaskriður

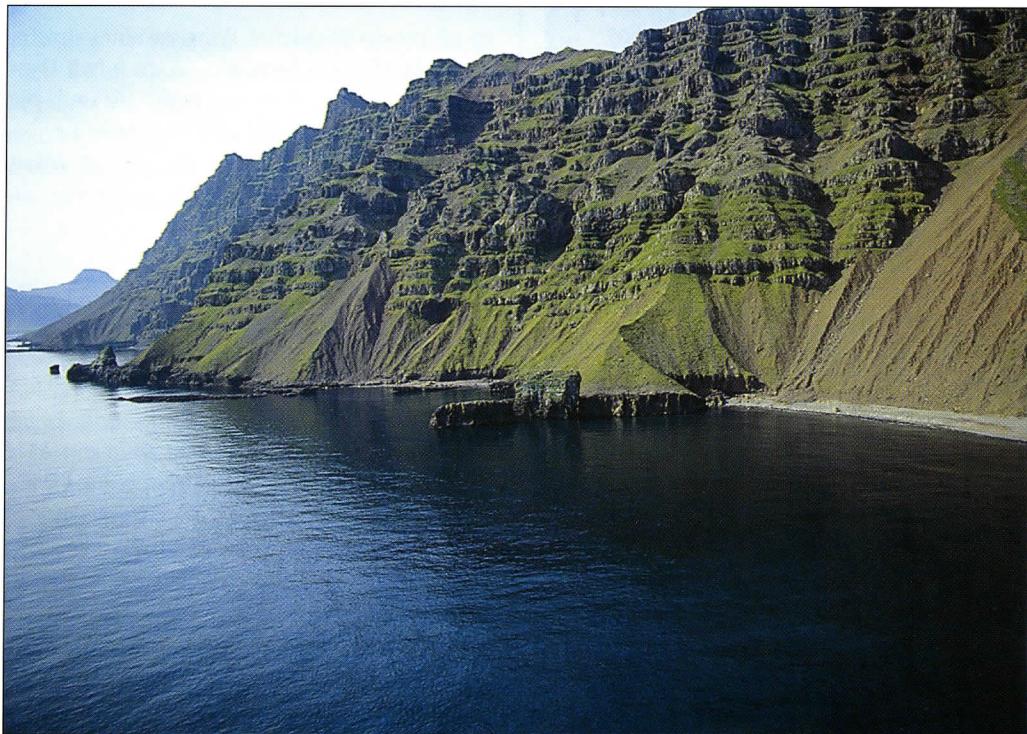
Vaðlavíkur megin við Sandvíkurafrétt eru allháir klettar tveir úr blágrýti, kallaðir *Akkersstapi* og *Mávastapi*, aðeins lausir við land. Uppi á þeim er að sjá mikið af skarfakáli. Þar verpa aðallega svartbakar. Ekki veit ég til, að neinum manni hafi tekist að komast upp á þessa dranga, enda til lítils að vinna nema móvseggja. Líka virðist það ómögulegt að klífa þá, því að lítið er um hrufur í berginu og svo hátt upp á það, að góð byssa gerir ekki betur en að skila höglum sínum þangað upp. Sunnan við stapana, neðan undir ófærunum, er fjara ekki mjög stórgrytt. Hún mun vera 600-800 faðmar á lengd og nefnist *Bræðrasandur*. Um miðju hans eru landamerki milli Sandvíkur og Vaðla. Gömul þjóð-saga segir, að nafnið sé þannig til komið:

Endur fyrir löngu voru uppi braður tveir, vel efnunum búningar. Bjó annar þeirra í Sandvík, en hinn á Vöðlum. Eitt sinn, er þeir voru að ganga um fjörur sínar og athuga reka, fundu þeir allstóran reyðarhval rekinn sem næst miðjum sandinum. Báðir töldu sig eiga hvalinn óskiptan, en í stað þess að skipta bróðurlega á milli sín skepnunni, urðu þeir svo hjartanlega ósammála um skipti rekans, að þeir bárust þar á banaspjótum og enduðu þannig líf sitt.

Þegar klettarnir enda með sjónum, taka við snarbrattir melar. Er þar afarstór melhryggur einn, sem nefndur er *Akurhryggur*. Af hverju hann hefur fengið þetta nafn, virðist ekki auð-skilið eftir þeirri merkingu, sem lögð mun í það orð nú, því að ekki sést grasstrá eða mosatægja á honum. Innan við melana tekur við *Vaðla-afréttin*, grasi grónar hlíðar upp að klettum. Þar er oftast ágæt hagabœti fyrir sauðfé á vorin og veðursæld mikil. Þá taka við hinar illgengu *Vaðlaskriður*, sem hafa það til ævinlegrar minningar um sig að hafa orðið 19 mönnum að bana, ýmist hafa þeir hrapað á hjarni eða farist í snjóflóði.

Í Krukkspá eða annarri líkri spáðómsbók er sagt, að því hafi verið spáð um Vaðlaskriður, að þær skyldu verða 20 mönnum að bana. Í sömu spáðómsbók er sagt, að spáð sé um Hælinn í Karlskálaskriðum, að þar eigi 19 menn að láta lífið. Þjóðsagan segir, að þar séu farnir 18. Er þá eftir einn maður ófarinn í hvorum stað, ef spáðómarnir eiga að rælast.

Innan við skriðurnar er *Landsendi*, sléttar mýrar og tún. Blasir þá mest öll Vaðlavík við augum. Stórt lón er í henni miðri en sléttar, votlendar mýrar upp í brekkur. Falleg tún og vel

Séð meðfram Gerpi til suðurs. Talið frá hægri: Syðsti hluti Sandvíkurafréttar, Akkerisstapi eða Ytri-Mávastapi, nafnlaus fjara, Mávastapi og fjarer sér á Akurhrygg, lengst til vinstrí. Í miðju fjalli er Melarák, sem liggur úr Sandvíkurafrétt suður á Vaðla-afrétt. Í baksýn er Snæfugl á Krossanesfjalli, sunnan Vaðlavíkur.
Ljósmynd Guðmundur P. Ólafsson.

hirt. Að norðan eru brattar hjallalausar hlíðar með smádöllum. Að sunnan eru grashjallar, lyngbrekkur og móamelar. Fjórar jarðir eru í víkinni.

Upp af Vaðlaskriðum er fjallið *Skúmhöttur*. Hann var talinn 881 m yfir sjó. Skáhalla móti honum að suðvestan er fjallið *Snæfugl*, sem sjómenn kölluðu *Sykurtopp*, um 757 m á hæð. Eru þeir sem nokkurs konar útverðir, sinn hvorum megin við austustu byggð landsins.

Tregadalur og Tregaskarð

Innan við Skúmhött er *Tregaskarð*, milli Sandvíkur og Vaðlavíkur, erfiður en mjög fjölfarinn fjallvegur, meðan mannmargt var í Sandvík, og þeir urðu að sækja allar útlendar nauðsynjar sínar á Eskifjörð. Skarðið sjálft er þannig, að klífa verður upp klettana báðum megin. Svo mjótt er skarðið efst, að sitja má á fjallseglinni og hafa annan fótinn í Sandvík en hinn í Vaðlavík. Þar við skarðið er hár klettadrangur, er nefnist *Tregaskarðskerling*. Ganga klettadrangar niður frá kerlingunni sitt hvorum megin, er nefnast Kerlingarfætur. Þegar snjólaust var og maður varð að klífa upp á skarðið, var besta handtakið um fót og svo fótleaggi kerlingar. Og þannig varð að fikra sig upp, þar til er efstu brún var náð. Kallað var svo, að kerlingin sneri brjóstum að vegfarendum. Hinum megin við kerlinguna var engum fært nema loftförum, en milli kerlingar og kletta var mjó rifa, sem

maður gat ekki smogið gegnum, 4-5 álnir á hæð, nefnd *Bakskora*. Það var ekki svo dátt logn, að menn heyrðu ekki hvína í Bakskorunni. Hún var hinn eini vegvisir yfir Tregaskarð, því að hljóð hennar voru svo há og einkennilega ólík veðurhvin fjalla, að maður gat alltaf átt að sig á því, hvert halda skyldi, enda heyrðist aldrei talað um, að nokkur maður hefði villst á Tregaskarði. Er þar þó bæði þokusælt og dimmviðrasamt í snjóþyljum, og allt er það vindgangi í Bakskoru kerlingarinnar að þakka.

Vaðlavíkur megin er *Tregadalurinn* milli Skúmhattar og *Einstakafjalls*. Er hann sporðskulagður til beggja hliða, sama sem hjallalaus með jöfnum bratta. Þarna er mjög snjóasamt og rifur lítið. Er því oftast góð skíðafærð, eftir að fyrsti snjór er fallinn á vetrí. Það var líka fyrrum farin þar mörg ferðin á skíðum, sumar til þarfa, aðrar til gamans, helst meðan mannmargt var í Sandvík. Lítt þótti það maður með mönnum í nefndum víkum, sem ekki átti skíði. Þau voru flest smíðuð úr eik, álmi að öðrum hörðum viði, sem oftast var þar nóg af úr skipaströndum og af reka. Ég get ekki hugsað mér, að frá náttúrunnar hendi geti verið betri skíðabrekka en niður Tregadal. Vanalega sér þar lítt á dökka díla, eftir að snjóa hefur lagt þar að mun. Dalurinn er jafnbrattur, þegar skarðsbrúninni sleppir, og giljalaus. Skarðið er talið að vera um 700 m yfir sjómál. En vegalengd frá Vöðlum upp á skarð eru tæpir 3 km.

Það var ekki svo dátt logn, að menn heyrðu ekki hvína í Bakskorunni.

skinsdegi, er verið var að flytja þurrhey ofan úr fjalli á Karlsstöðum. Það var laust eftir hádegi, að maðurinn, sem fór á milli með heybandshestana, tók eftir því, að rauður hestur kom eftir veginum, sem hestarnir voru teymdir eftir. Hann hugðist ná hestinum og hafa hann til reiðar í milliferðunum. En sá rauði var ekki alveg á því að láta taka sig og tók sprettinn í öfuga átt, upp í Dysjardal, og sýndist manninum hesturinn eitt-hvað frábrugðinn örðrum hestum að stærð og látnæði. Uppi á Dysjardal sátu tveir drengir, 15 og 10 ára, yfir ásauðum. Þeir sáu hestinn koma í hægðum sínum upp dalinn. Kom þeim saman um að ná klárnum og fá sér góðan sprett á honum eftir Dysjardalnum, sem er vel sléttur og hinn ágætasti skeiðvöllur. Drengirnir hugðust nú ná honum með því að kreppa hann að háum bakka, sem þar er, og lítt sýndist fær ófleygum skepnum upp að fara. En er sá rauði sá aðfarir drengjanna, rennir hann sér á brattan bakkann og upp hann sem sléttur völlur væri, síðan upp snarbratta melbrekku allháa með smá-,klettrum“. Þegar hann kom upp á brekkubrúnina, sneri hann sér í átt til piltanna. Þá fannst þeim hann svo ógurlegur að þeir sögðust hafa orðið hræddir. Fax og tagl sýndist þeim mikið meira en á örðrum hestum.

Simbuskörð

Milli þessara vatna, er ég hef nefnt, er alllöng leið. Eru þar á meðal tvö smáskörð sem nefnd eru *Simbuskörð*. Þjóðsagan segir að nafnið sé þannig til komið:

Þegar verslunarstaðurinn var á *Breiðuvíkurstekk*, sóttu menn af Barðnesbæjum og Viðfirði þangað vörur sínar og fóru að vetrarlagi um þessi skörð, því að það var styrra en Heiðin. Það var eitt sinn seint um haust, að menn af nefndum bæjum, bæði karlar og konur, voru að koma úr kaupstaðarferð. Þar á meðal var stúlka frá *Stuðlum*, Ingibjörg að nafni, heldur veikbyggð. Þegar kom upp á fjallid, var komin grenjandi stórhrið með frosti. Ingibjörg, sem var heldur illa klædd að skjólfötum, varð brátt innkulta, svo að hún varð að leggjast fyrir norðan við syðra skarðið. Samferðafólkið varð að skilja þar við hana með litlu eða engu lífsmarki. Varð hún þar úti. Það var um hana sagt, meðan hún var hér á jarðlifssviðinu, að hún hefði verið svo smámaelt, að svo heyrðist sem hún segði „Simba“, þegar hún nefndi Imba, og af því hlaut skarðið þetta nafn. Það þótti fljótt bera á því að Imba væri nokkuð jarðbundin. Töldu margir sig verða hennar varir, en ekki er þess getið, að hún

gerði neitt mein af sér. Þó minnkuðu umferðir um skörðin, hver sem orsókin var. Ég hef verið tveimur mönnum samtíða, sem töldu sig hafa séð Ingibjörgu í fullri líkamsstærð. Þeir lýstu henni þannig: Meðalkvenmaður á hæð, heldur holdgrönn, dökkt há, ljós yfirlitur, blá augu. Í svörtu pilsu og dökkrí Treyju. Fötin virtust mjög slitin.

Eiríkshellir

Úr Víkurvatni rennur *Kirkjubólsá* í sjó fram fyrir utan *Kirkjuból* og skiptir löndum. Á þeim árum, sem ég ólst þar upp og áður, var allgóð silungsveiði í ánni, enda mátti lítið veiða þá örðuvísí en í lagnet. Hélst veiði þá nokkuð jöfn árlega. Síðar var farið að gera nokkuð að því að draga fyrir í ánni. Veiði í ánni hefur minnkað í seinni tíð, hver sem orsókin er.

Sudur frá Karlsstaðabænum, í Kirkjubólsfjalli ofan við sléttlendið, er smá hellir eða sundurgliðnað bjarg að neðan, nefnt *Eiríkshellir*. Það er sagt að nafnið sé þannig til komið, að sakamaður einn, að nafni Eiríkur, átti að hafa dvalið þarna alllengi með hjálp bónadans á Karlsstöðum og vitund bónadans á Kirkjubóli. Hellirinn er svo stór, að talið var, að þar gætu legið inni um 30 sauðkindur af meðalstærð. Innst í honum er smáop að örðrum helli hornrétt við stefnu hins. Þar inni er gott rúm fyrir heldur lítinn mann að sitja, en kolsvartamyrkur er þar. Til að sjá er þetta eins og stórlík klettur, og ekki sér í dyrnar, nema komið sé að þeim, því að grasi vaxið barð hylur þær.

Önnur saga fylgdi þessum helli. Hún var sú, að útileguköttur hafði verið þvældur inn í hellinn, en fannst þar ekki. Litlu síðar sást kötturinn koma út úr *Teitsárhellinum*, sem er beint á móti hinum megin í fjallinu, nokkuð langt fyrir utan

Dys á samnefndum fjallvegi milli Vaðlavíkur og Viðarfjarðar. Ljósm. Ína Gísladóttir.

Hljóp nykurinn með ótrúlegum hraða norður og upp fjallid. Þeir sem fóru á eftir, sáu það síðast til hans, að hann steypti sér í Grænavatnið efst í fjallinu.

*Sandvík og
Gerpiskollur.
Sandvíkurafrétt
yst við sjó. Vel
má greina
boðaföll á
Gerpisröst.
Ljósm. Ína
Gísladóttir.*

*Otan til í Ímudal
er op í stefnu
skáhallt undir
fjallið, niður í
jörðina, nefnt
Ímugat eða göng.*

Ímudalur og Ímugat

Upp af Ímustöðum er Ímudalur. Neðan við dalsmynnið eru brattar grasi grónar brekkur allháar, en dalurinn er mikið sléttur, þegar upp í hann er komið, girtur klettabeltum á þrjá vegu og allgrösugar. Pótti ágætt að hafa þar kvífé, meðan þeir tímar voru. Í þessum dal segir þjóðsaga, að tröllkona, Íma að nafni, hafi búið og hafi dalur, tindur og bær fengið nafn sitt af henni. Íma átti systur er Súla hét. Átti hún að hafa búið hinum megin fjallsins inn af Viðfirði. Þar heitir fjallið *Súlur*, og *Súluhjalli* neðan undir, þar sem Súla bjó. En ekki getur talist búsaðarlegt þar.

Ofan til í Ímudal er op í stefnu skáhallt undir fjallið, niður í jörðina, nefnt Ímugat eða göng. Sú sögn fylgdi holu þessari, að þetta hefðu verið göngin, sem þær systur notuðu, þegar þær voru að heimsækja hvor aðra. Átti því hitt opið að vera neðan við Súlur.

Þegar ég kom þar síðast, 1893, var opið svo þróngt, að ekki var viðlit fyrir gilda menn að komast þar inn. En gamalt fólk sagði, að í sínu ungdæmi hefði opið verið svo vítt, að hvaða maður sem var hefði getað komist niður í göngin, eins og það nefndi þau. Við smalar gerðum það af rælni okkar stundum að láta hnnullungssteina velta niður göngin. Þá heyrði maður lengi hljóð frá grjótinu og virtist það deyja út í fjarlægð.

Dys

Á milli Karlsstaða og Viðfjarðar er lágor fjallvegur, nefndur *Dys*. Á sléttum fleti efst á skarðinu er hár grjóthaugur með grashleðslu í kring. Sagan segir, að þar séu dysjaðir 18 Spánverjar og einn Íslendingur. Af því að búið

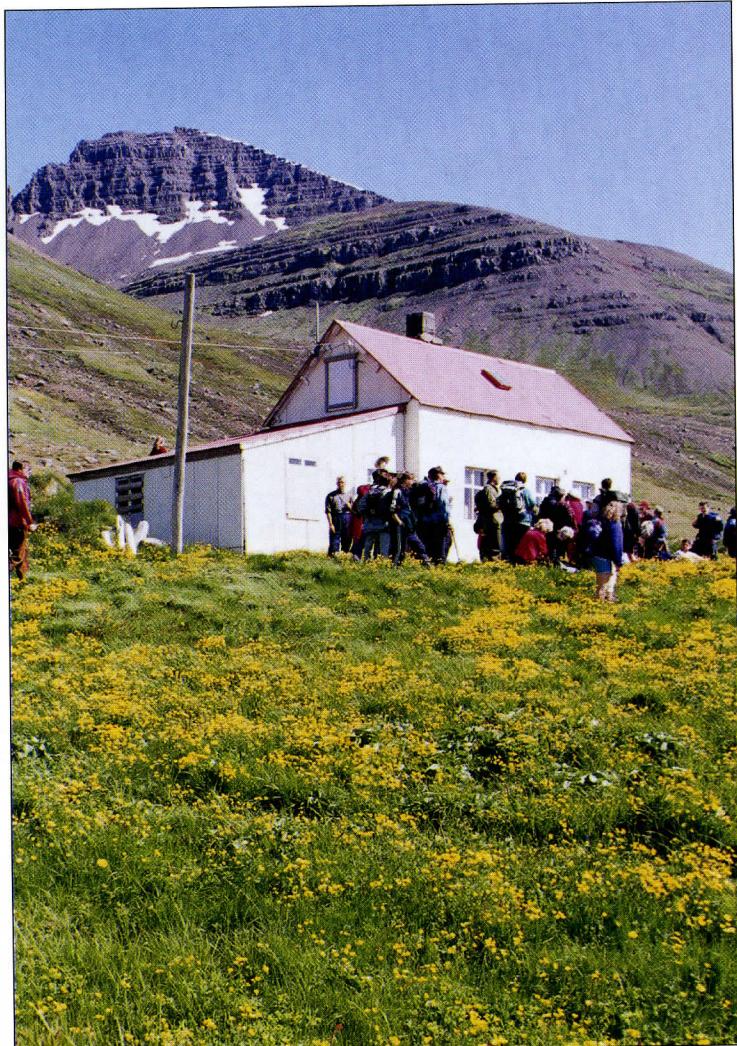
er að prenta þá sögu í fleiri en einni útgáfu, sleppi ég að segja hana hér. Sú trú fylgdi Dysinni, að hver sem færir yfir fjallið og fram hjá henni í fyrsta sinni, átti að varpa steini í grjóthauginn, ef hann vildi vera viss um að villast ekki á fjallinu, er hann eða hún þyfti síðar að fara yfir það í dimmviðrum.

Nykurinn í Grænavatni

Fyrir stafni Vaðlavíkur, við efstu brún fjallsins, þar sem heitir *Náttmálahnúkur*, er allstórt vatn norðan í fjallinu, fagurgrænt að lit, þegar það er íslaust. Nefnist það *Grænavatn*. Mér fannst það líttill tími af árinu, sem þarna var íslaust. Þótt ekki sé sérlega vistlegt þarna, þá segir samt þjóðtrúin, að þar hafist við nykur - vatnhestur - með öfuga hófa. Hlýtur vatnið því að vera djúpt.

Sama þjóðsaga segir, að nykurinn (sem á fleiri nöfn), hafi fyrst átt heima í *Víkurvatni*, sem er sunnar og neðar í fjallinu. Í því vatni var tölverð silungsveiði, en illt þótti að eiga við veiðiskap með slíka óvætt sem nykurinn í vatninu. Menn, sem þar áttu hlut að máli, leituðu liðsinnið prestsins á Hólmum til að koma óvætt þessari úr vatninu. Prestur kvað það mundi ekki auðgert að koma vatnaskratta þessum burt, en sagðist skyldi koma út eftir að sjá, hvort hann gæti nokkuð að gert. Að litlum tíma liðnum fór prestur svo til Vaðlavíkur. Þá stóð svo á í Vaðlavík, að þar voru tvö börn óskráð. Sagði prestur þeim, sem börnin áttu, að koma með þau inn að Víkurvatni, því að hann ætlæði að skíra þau þar vegna þess, að sér segði svo hugur um, að ófreskja sú, sem í vatninu væri, mundi lítt kunna við sig í því, eftir að hafa fengið á það vígslu í nafni guðlegrar þrenningar. Aðstandendum þótti þetta ærin fyrirhöfn, en gerðu þó eins og prestur bauð, og fleiri fylgdust með. Prestur byrjar svo athöfnina og faerist í aukana í ræðunni. Skírir svo börnin upp úr vatninu sjálfa. Fór þá brátt að sjást ókyrrleiki á yfirborði vatnsins og litlu síðar sáu menn stóran apalgráan hest koma upp úr vatninu lengst í burt frá þeim stað, þar sem skírnarathöfnin fór fram. Hljóp hann með ótrúlegum hraða norður og upp fjallið. Þeir sem fóru á eftir, sáu það síðast til hans, að hann steypti sér í Grænavatnið efst í fjallinu. Prestur blessaði svo yfir Víkurvatnið. Síðan hefur ekki orðið vart við óvætt þessa, þó veiddur hafi verið silungur í Víkurvatni árlega.

En ýmsir menn hafa talið sig sjá nykurinn síðan, en ekki alltaf með sama lit. Síðast er talið, að hann hafi sést sumarið 1867. Það var á sól-

Á Vöðlum í
Vaðlavík. Skúm-
höttur í baksýn.
Ljósm. Sigurjón
Bjarnason.

**Hvort valva sál-
uga hefur villt
sendimönnum
Hitlers sýn í
sendiför þeirra
til Austfjarða,
verður ekki
dæmt um af
mér.**

bæinn Karlsskála. Segir sagan, að þá hafi kattarrróið verið orðið hárlaust, þegar það var búið að fara gegnum fjallið!

Valahjalli eða Völvuhjalli

Á fjallseggjunum er *Snæfuglinn*. Af kolli hans er víðsýni mikið, og allgott að klífa upp á hæstu brún hans. Gamlir bændur sögðu, að það yrði að vera 5 stiga hiti á Reyðarfirði í byggð til þess, að ekki snjóaði á *Snæfugl*. Niður af *Snæfuginum* í *Krossaneslandi*, sem snýr að Reyðarfirðinum, er alllangur hjalli, en ekki mjög breiður, í daglegu tali nú nefndur *Valahjalli*. Pabbi minn, sem var fæddur og alinn upp á Krossanesi, sagði mér, að sér hefði verið sagt, að hann héti *Völvuhjalli*. Hann sagði mér eftirfarandi sögu um tilefni nafnsins. Á hjallanum er rennisléttur grasflótur allstóri. Þar er tóttarbrot nefnt *Völvutótt*. Þarna átti valva ein að hafa átt heima endur fyrir löngu. Skammt þaðan er tær

uppsprettulind. Annars virðist nú ekki vera þar mjög búsaðarlegt.

Þegar valvan fann burtfarartíma sinn úr heimi hér nálgast, bað hún þess, að hinari jarðnesku leifar sínar yrðu jarðsettar á einhverjum þeim stað, þar sem best væri útsýni yfir Reyðarfjörð. Ef það væri gert, sagðist hún skyldi sjá svo fyrir, að svo lengi sem nokkur flís af beinum sínum væri óbrotin, gæti engum útlendum reyfurum tekist að ræna fólk, fínaði, eða fjármunum manna innan þess fjallahrings, sem umlykur Reyðarfjörð. Þetta var gert og líkama hennar valinn legstaður við veginn á Hólmahálsi, milli Eskifjarðar og Reyðarfjarðar. Það eitt er víst, að hvergi í byggð sést betur yfir Reyðarfjörð en þar. Leiðið sést þar enn, grasi gróið, við veginn og nefnist Völvuleiði. Þetta loforð völvunnar hefur þótt endast vel, sérstaklega þegar Tyrkir komu hingað til lands og rændu fjármunum og fólk og drápu margar menn á Austfjörðum nema á Reyðarfirði. Út af honum var svo sterkur norðvestan stormur, að skip þeirra og bátar, sem reyndu að ná þar landi, urðu frá að hverfa og hrakti til hafs. Þannig fóru þeir bónleiðir til búðar eftir margendurteknar tilraunir, sem þeir að sögn gerðu til að ná landgöngu við þennan stærsta fjörð á Austurlandi. Þá skal þess getið hér, sem satt er, að það var ofan við þennan hjalla, sem þýska herflugvélin rakst á klettabelti um vornótt í maí 1940, og fimm menn fórust og vélin mölbrotnaði.

Hvort valva sáluga hefur villt sendimönnum Hitlers sýn í sendiför þeirra til Austfjarða, verður ekki dæmt um af mér.

Sú þjóðsaga fylgdi jörðinni Krossanesi, að þar mætti ekki halda brúðkaupsveisu, ef persónurnar hétu Guðrún og Jón. Ef það væri gert, hrappaði Múlinn (fjallið upp af bænum) ofan yfir bæinn.

Árið 1878 voru hjónaefni á Krossanesi með þessum nöfnum, en vegna spádómsins þorðu þau ekki að gifta sig þar, heldur fengu að halda veisluna á öðrum bæ. Mér er þessi saga minnistæð vegna þess, að ég var búinn að hlakka svo mikið til að fá að fara á veisluna, sem var mjög stutt frá, þar sem ég ólst upp. En þegar veislustaðarinn var færður um tveggja klukkutíma ferð um vondar skriður, dofnæði veisluvonin, og ég fór að spryja mömmu mína, hvers vegna veislán væri ekki haldin á Krossanesi. Þá sagði hún mér spásögnina um völvuna.